

Παρμενίδης ο Ελεάτης, η πορεία προς την Αλήθειαν

Σταύρος Ι. Μπαλογιάννης

Εισαγωγή

Ο πλούτος της σκέψεως των προσωκρατικών φιλοσόφων έλαμπεν ως νεοφανής ήλιος, ο οποίος διά των ακτίνων του, ελάμπρυνεν την εποχήν των, και όλας τας μεταγενεστέρας εποχάς έως σήμερα. Σύγχρονοι φιλοσοφικάί θέσεις και δοξασίαί έχουν το βάθρον των επί του φιλοσοφικού στοχασμού και των ευστόχων θεωριών των Προσωκρατικών φιλοσόφων, οι οποίοι προσήγγισαν αληθείας, αι οποίαι επεβεβαιώθησαν διά την ορθότητα των υπό των συγχρόνων πορισμάτων εκ του χώρου των βιολογικών και των θετικών επιστημών, ορισμένοι δε εξ αυτών διεκρίνοντο διά την προηγμένην περί του Θείου αντίληψιν, η οποία απέχουσα ουσιωδώς από την επικρατούσαν πολυθεϊστικήν θρησκείαν της εποχής των και τας μυθολογικάς δοξασίας, προσελάμβανεν προφητικάς διαστάσεις, προλειαινούσα την οδόν προς την Αλήθειαν.

Παράλληλως προς την ενασχόλησίν των μετά του αισθητού κόσμου, ως φυσικοί φιλόσοφοι, οι Προσωκρατικοί διεισέδυσαν εις την ψυχήν και προσεπάθησαν να μελετήσουν εννοίας υπερτάτης βαρύτητος, ως είναι ο Λόγος, ο Νους, το Είναι, η Φιλότης το Νείκος, η Νόησις, η Αλήθεια και προσεπάθησαν να γνωρίσουν εις βάθος τας διακυμάνσεις της εσωτερικής ζωής και να εγκαταστήσουν την αρμονίαν εις την σκέψιν και την ζωήν του ατόμου και την συμφιλίωσιν αυτού μετά του αισθητού κόσμου και τας μεταφυσικάς προεκτάσεις αυτού.

Ο Παρμενίδης ο Ελεάτης

Εν μέσω των προσωκρατικών φιλοσόφων, ο Παρμενίδης ο Ελεάτης¹, υιός του Πύρητος, κατά τον Διογένη τον Λαέρτιον², υπήρξεν εις εκ των πρωτοπόρων, ο οποίος άνοιξε νέους ορίζοντας εις τον φιλοσοφικόν στοχασμόν παγκοσμίως. Ούτος εγεννήθη εις την Ελέα, αρχαίαν ελληνικήν αποικίαν εις την Μεγάλην Ελλάδα, (σήμερον Castellamare di Stabia) εις τας ακτάς του Τυρρηνικού πελάγους, κατά το πρώτον ήμισυ του Πέμπτου π. Χ αιώνος.

Ο Παρμενίδης υπήρξεν μαθητής του Ξενοφάνους του Κολοφώνιου, όπως αναφέρει ο Θεόφραστος και του Πυθαγορείου Αμεινίου, ο οποίος έζη απλούν και ενάρετον βίον, ασκήσας ενδεχομένως ισχυράν επίδρασιν επί της προσωπικότητος και του τρόπου της ζωής του Παρμενίδου.

Ως φιλόσοφος, ο Παρμενίδης, χαρακτηριζόμενος υπό ιδιαιτέρως προηγμένης σκέψεως, κατείχε πάντοτε εξέχουσα θέσιν εις τον χώρον της προσωκρατικής φιλοσοφίας μαζί με τον Ηράκλειτον τον Εφέσιον [1], ασκών ισχυράν επίδρασιν τόσοσ επί των φιλοσοφικών ρευμάτων της εποχής του όσον και επί της συγχρόνου φιλοσοφικής αντιλήψεως³.

Διά την ζωήν του δεν υπάρχουν εκτενείς πληροφορίες. Εις την νεανικήν ηλικίαν του, διακατεχόμενος από την ιδεάν της δικαιοσύνης και της αληθείας, ησχολήθη κατά τον Σπεύσιππον, παράλληλως προς την φιλοσοφίαν, με την θεσμοθέτησιν νόμων εις την πατρίδα του, οι οποίοι θα συνέ-

*Διεύθυνσις συγγραφέως: Σταύρος Ι. Μπαλογιάννης, Ομότιμος Καθηγητής Νευρολογίας, Αγγελάκη 5, Θεσσαλονίκη 54621. Τηλ. +302310270434, Fax +302310270434, Email: sibh844@otenet.gr

¹ Ο Παρμενίδης είναι ο επιφανέστερος εκ των Ελεατών φιλοσόφων, εις τους οποίους εντάσσονται ο Ζήνων και ο Μέλισσος, οι οποίοι εν μέρει μεν συμφωνούν μετά του Παρμενίδου, διαφέροντες εν τούτοις κατά την διατύπωσιν των θεωριών των. Κατά τον David Gallop ο Παρμενίδης δύναται να χαρακτηρισθεί ως ο αληθής φιλόσοφος, υπό την τρέχουσαν έννοιαν του όρου. Βλέπε Gallop, D. (1984). Parmenides of Elea. Fragments, Toronto; Buffalo. Εκ παραλλήλου ο Παρμενίδης εχαρακτηρίσθη ως ο πατήρ της λογικής σκέψεως και αναζητητής της αληθείας Βλέπε Guthrie WK. A History of Greek Philosophy Volume II.

² Διογ.ΙΧ,21

³ Η μεγίστη συμβολή του Παρμενίδου συνίσταται εις την αποδοχήν του Είναι ως μόνης υπαρξιακής οντότητος και εις την απόρριψιν της έννοίας του μη-Είναι. Εκ παραλλήλου ο Ηράκλειτος εισήγαγεν την έννοιαν του λόγου, ο οποίος είναι καταληπτός υπό του νοός (B2) και ουσιαστικός κατευθύνει τα πάντα και διά του οποίου ερμηνεύονται τα πάντα. Αμφότεροι αι θέσεις, τόσοσ του Παρμενίδου, όσον και του Ηρακλείτου ήσαν πρωτοποριακάί διά την εποχήν των και απετέλεσαν θεμελιώδεις αρχάς της δυτικής φιλοσοφικής σκέψεως.

βαλον εις την κραταίωσιν της εντιμότητος και εις την ευρυτέραν ηθικήν αναμόρφωσιν της κοινωνίας.

Ο ίδιος ηκολούθη άμεμπτον βίον, ο οποίος ήτο γνωστός, ως Παρμενίδειος βίος, θεωρηθείς ως πρότυπον εντίμου και ηθικού πολίτου και γνησίου ιδεαλιστού φιλοσόφου. Κατά τον Πλάτωνα¹ ενέπνεεν πάντοτε εις τους συγχρόνους του τον σεβασμόν και διεκρίνετο διά την ευγένειαν της ψυχής του, το βάθος της σκέψεως του, την αξιοπρέπειαν και την ορθότητα της συμπεριφοράς του.

Παραλλήλως προς την φιλοσοφίαν ο Παρμενίδης ενδεχομένως ήσκει και την ιατρικήν, καθ' όσον μία επιγραφή ευρεθείσα εις την Ελέαν αναφέρει επί του Παρμενίδου «Παρμενίδης Πύρητος, ουλιάδης φυσικός». Η επιγραφή αυτή επιτρέπει να υποθέσομεν, ότι ο Παρμενίδης ήτο συγχρόνως μύστης της ιατρικής τέχνης, δεδομένου, ότι ο Ούλιος Απόλλων υπήρξεν ο τιμώμενος θεός της Ιατρικής, διά τας πολυτίμους θεραπευτικάς παρεμβάσεις του, σεβαστός ιδίως εις την Φώκαιαν της Μ. Ασίας, εκ της οποίας ενδεχομένως προήρχετο και η οικογένεια του Παρμενίδου, προ της εγκαταστάσεως αυτής εις την Υέλην της Μεγάλης Ελλάδος, την ονομασθείσαν αργότερον Ελέα.

Το έργον του Παρμενίδου

Εκ των έργων του Παρμενίδου διασώζεται σήμερα μόνον έν διδακτικόν εξάμετρον ποίημα Περί Φύσεως [2, 3], εκ του οποίου 150 στίχοι είναι διατυπωμένοι εις την ελληνικήν γλώσσαν και έν απόσπασμα (Β18) διεσώθη εις λατινικήν μετάφρασιν. Αρκετά αποσπάσματα του έργου ανευρίσκονται κυρίως εις τα έργα του Σέξτου Εμπειρικού και του Αλεξανδρινού φιλοσόφου Σιμπλικίου [4].

Το ποίημα του Παρμενίδη έχει έκδηλον αλληγορικόν χαρακτήρα² και παραμένει αντικείμενον πολυδιαστάτου ερμηνείας, μέχρι της εποχής μας. Τούτο αναφέρεται κατά κύριον λόγον μεν εις την επίπονον αναζήτησιν της αληθείας, η οποία τίθεται ως κύριον βάθρον της φιλοσοφικής σκέψεως και ερεύνης, συγχρόνως δε προεκτείνεται εις πεδία του επιστητού, αναφερόμενα εις την κοσμογονίαν, την αστρονομίαν, την εμβρυολογίαν και την θεογονίαν³.

¹ Θεαίτ. 183e

² Βλέπε και Latona MJ. Reining in the Passions: The Allegorical Interpretation of Parmenides B Fragment 1. American Journal of Philology. 2008 Jul 1:199-230.

³ Bryan J. Reconsidering the Authority of Parmenides. Doxa. 2018:1-9.

⁴ Ο Georg Gustav Fülleborn το 1795 εις το έργον του Fragmente des Parmenides προέβη εις την διαίρεσιν του ποιήματος εις τρία επί μέρους μέρη ήτοι (α) εις τον πρόλογον, ο οποίος περιλαμβάνει το πρώτον απόσπασμα, (β) εις δεύτερον μέρος υπό τον τίτλον "περί του νοητού ή τὰ πρὸς ἀλήθειαν" και (γ) εις έν τρίτον μέρος υπό τον τίτλον "τὰ πρὸς δόξαν", το οποίον περιλαμβάνει από το απόσπασμα 8.52 έως το 18.

⁵ Λόγω της απόψεως αυτής ο Παρμενίδης εχαρακτήρισθη υπό των περισσότερων αναλυτών του έργου του ως αριθμητικός ενιστής, εξαιρουμένου του Barnes, συμφώνως προς τον οποίον ο Παρμενίδης εισάγει τον πραγματικόν ενισμόν, διαφέροντα ουσιωδώς εκ του υλικού ενισμού.

⁶ Οι ίπποι του άρματος κατά τον Σέξτον τον Εμπειρικών, συμβολίζουν «τας αλόγους της ψυχής ορμάς και ορέξεις» (Προς

Αναλυτικότερον, ως προς την ευρυτέραν δομήν του ποιήματος, τούτο περιλαμβάνει έν προοίμιον, ιδιαίτερος περιγραφικόν της πνευματικής πορείας του συγγραφέως (1,1-32), έν πρώτον μέρος (2,1-8,52), εις το οποίον διά της αναζητήσεως της Αληθείας, εκτίθενται αι θεωρίαι περί της ουσίας, του όντος και μη όντος, και έν δεύτερον μέρος (8,53-19,3), εις το οποίον περιγράφεται ο αισθητός κόσμος, όπως ήτο αντιληπτός υπό του Παρμενίδου⁴.

Διά του έργου του ο Παρμενίδης υποστηρίζει, κατ' ουσίαν, την αξίαν της ορθότητος του λόγου και κατευθύνει την σκέψιν κυρίως εις την αναζήτησιν της αληθείας, διά της θετικής πάντοτε προσεγγίσεως, η οποία αποτελεί τον ευύτερον και ακριβέστερον τρόπον στοχασμού.

Αι φιλοσοφικά αρχάι του Παρμενίδου

Η βασική φιλοσοφική αρχή του Παρμενίδου στηρίζεται εις την αποδοχήν του «Είναι», ως εκφράζοντος την αναμφισβήτητον πραγματικότητα, την υπαρκτικήν Αλήθειαν και εις την απόρριψιν της εννοίας του «μη Είναι», ως μη υπάρχοντος, μη έχοντος οντολογικήν υπόστασιν, η οποία διά πρώτη φορά διειτυπώθη εις τον χώρον της δυτικής φιλοσοφικής σκέψεως⁵.

Είναι εύλογον, ότι το μη Είναι δεν καθίσταται νοητόν και ως εκ τούτου στερείται υποστάσεως, καθ' όσον η Νόησις, υπό την έννοιαν της συνειδητής σκέψεως και το Είναι αποτελούν άρρηκτον ενότητα, ενώ το μη Είναι στερείται πλήρως της δυνατότητος οιασδήποτε νοητικής προσεγγίσεως.

Εις το προοίμιον του ποιήματος ο Παρμενίδης αναφέρεται εις την πορείαν των αναζητήσεων του, περιγράφων ότι μεταφέρεται διά ιππικού άρματος⁶ από την άγνοιαν εις την γνώσιν, από την Νύκτα εις την Ημέραν, οδηγούμενος από τας κόρας του Ηλίου⁷, αι οποίαι εξερχόμεναι από το σκότος της νυκτός και φερόμεναι εις το φως⁸, έδειχναν τον δρόμον, ο οποίος οδηγεί τελικώς, διά μέσου της «πολυποίνου» Δίκης⁹ προς μίαν ανώνυμον Θεάν¹⁰, η οποία τον ανέμενεν εις το ιδικόν της περιβάλλον, διά να του ερμηνεύσει τας εναγωνίους αναζητήσεις του και να του έδειχνε εν συνεχεία τον δρόμον της Αληθείας.

μαθηματικούς 7.112). Εις τον χώρον της αναλυτικής Ψυχολογίας, εύλογος θα καθίστατο ο χαρακτηρισμός αυτών ως προεγωτικών τάσεων ή παρορμήσεων.

⁷ Ηλιάδες κοῦραι (1.9). Κατά τον Σέξτον τον Εμπειρικών αι κόραι συμβολίζουν τους οφθαλμούς και ενδεχομένως τους οφθαλμούς της νοήσεως ή της συνειδητής σκέψεως. Θα ήτο δυνατόν να εκφράζουν εκ παραλλήλου την ελευθερίαν της σκέψεως, την φωτεινότητα της ψυχής, την εσωτερικήν χαράν του ανθρώπου, ο οποίος ανατείνεται εις την προσπάθειαν ανευρέσεως της Αληθείας.

⁸ προλιποῦσαι δώματα Νυκτός, εις φάος, ὡσάμεναι (1.9-10)

⁹ Η Δίκη κατά την μυθολογικήν αντίληψιν είναι μία από τας Ωρας, αδελφή της Ειρήνης, της Ευνομίας, της Μοίρας και της Ανάγκης, μήτηρ της Νεμέσεως και θυγάτηρ της Θέμιδος.

¹⁰ 28 B 1, 1-5 DK, ἵπποι ταί με φέρουσιν, ὅσον τ' ἐπὶ θυμός ἰκάνοι,

πέμπον, ἐπεὶ μ' ἐς ὄδον βῆσαν πολύφημον ἄγουσαι δαίμονες, ἢ κατὰ πάντ' ἄσθη φέρει εἰδότα φῶτα· τῇ φερόμην· τῇ γάρ με πολύφραστοι φέρον ἵπποι ἄρμα τιταίνουσαι, κοῦραι δ' ὄδον ἡγεμόνευον.

Κατά την άφιξίν του εις τον χώρον της Θεάς και το επιτυχές τέλος της πορείας του, η Θεά, η οποία προφανώς συμβολίζει την Αλήθειαν και την ορθότητα του φιλοσοφικού στοχασμού¹¹, μετά χαράς τον υπεδέχθει, τον εχαιρέτησε εγκαρδίως και του υπεγράμμισεν ότι η Θέμις και η Δίκη είχαν οδηγήσει εκεί τα βήματα του¹², διότι ο τόπος είναι, κατά κανόνα, απρόσιτος εις τους πολλούς.

Η Θεά υπεγράμμισεν ότι η επιλογή της οδού, η οποία οδηγεί εις την αλήθειαν αποτελεί την αρίστην δυνατήν απόφασιν, δεδομένου ότι αυτή είναι ο δρόμος της πειθοῦς¹³ και της νοήσεως, αι οποῖαι εκφράζουν την συνειδητήν αποδοχήν των φαινομένων του αισθητοῦ κόσμου και όλων των εξωγενών πληροφοριῶν και οδηγούν εις την ελευθέραν επιλογήν και αποδοχήν αυτών, ανεξαρτήτως των διαφόρων δοξασιῶν και των θεωρητικῶν απόψεων, αι οποῖαι επικρατοῦν.

Ο Παρμενίδης υποστηρίζει διά των στοιχείων του ποιήματος του, ότι η οδός προς την γνησίαν έρευναν [5], οδηγεί ευθέως εις την Αλήθειαν, η οποία εκφράζει το Είναι, το οποίον έχει σαφή υπόστασιν, δεδομένου ότι το μη Είναι στερείται υποστάσεως¹⁴ και κατ' ουσίαν δεν καθίσταται αντιληπτόν, ευρισκόμενον πέραν των ορίων της νοήσεως.

Υπό του Παρμενίδου υποστηρίζεται, ότι είναι όντως ευτυχής, όποιος κατέχει την Αλήθειαν¹⁵, την οποίαν αγνοούν οι περισσότεροι των ανθρώπων, όπως υπεγράμμισεν η Θεά, οι οποῖοι συνήθως σκέπτονται ακρίτως, κατευθυνόμενοι κυρίως υπό των αισθήσεων, αι οποῖαι στερούνται αξιοπιστίας και ως εκ τούτου οὔτοι αδυνατούν, κατά κανόνα, να διατηρήσουν την αντικειμενικότητα της κρίσεως των και να λάβουν, διά διαυγούς συνειδήσεως, τας μερθὰς εκάστοτε αποφάσεις¹⁶, φερόμενοι συνήθως εν μέσω πολλῶν και εν πολλοῖς αντικρουομένων απόψεων.

Είναι ιδιαίτέρως σημαντικόν το γεγονός, ότι το Είναι κατά τον Παρμενίδην είναι αγέννητον και αθάνατον και κατ' επέκτασιν άναρχον και άφθορον, παραμένον πάντοτε ακέραιον, αυτάρκες, ήρεμον (ατρεμές) μη υφιστάμενον ουδεμίαν δομικήν αλλοίωσιν¹⁷ ή διαχωρισμόν, τόσον εκ του χρόνου όσον και εκ των εξωγενῶν συνθηκῶν.

Το Είναι, ως εκ τούτου, παραμένει κατ' ουσίαν πάντοτε συμπαγές, μη διαιρούμενον και διατηρεί την ολότητα του, έχον αμετάβλητον την εσωτερικήν ισχύν του.

Ως προς την ομοιογένειαν, υπό της οποίας χαρακτηρίζεται, το Είναι παραλληλίζεται πρὸς σφαίραν, της οποίας το κέντρον, ως γνωστόν, διατηρεί ίσας τας αποστάσεις από όλα τα σημεία της επιφανείας αυτής.

Συγχρόνως το «Είναι» είναι ακίνητον και άπαυστον, δεδομένου ότι η μεν κίνησις εγκλείει το ενδεχόμενον της μεταβλητότητος, η δε παύσις έρχεται εις αντίθεσιν με την έννοιαν της συνεχούς λειτουργικότητος και την δυναμικότητα του Είναι.

Υπογραμμίζεται μετ' εμφάσεως υπό του Παρμενίδου, ότι διά τον άνθρωπον αποτελεί σημαντικόν επίτευγμα η γνώσις της Αληθείας, και η εφαρμογή αυτής εις την ζωήν του, η οποία επιτυγχάνεται διά της συνεχούς αναζητήσεως του Είναι, ήτοι της ουσίας των πραγμάτων, μετά από διεξοδικήν ανάλυσιν και κατανόησιν όλων των αισθητικῶν εμπειριῶν¹⁸.

Η προσέγγισις του Είναι, είναι γνωστόν ότι αποτελεί τον καρπὸν της επιμόνου νοητικῆς προσπάθειας, δεδομένου ότι το Είναι και το Νοεῖν εις τελικήν ανάλυσιν ταυτίζονται¹⁹ και ως εκ τούτου η νόησις διά να είναι σαφής και αληθής, θα πρέπει να στηρίζεται επί της αντικειμενικῆς πραγματικότητος και της αληθοῦς γνώσεως, χωρίς να εδράζεται αποκλειστικῶς επί της αισθητικο-αισθητηριακῆς αντιλήψεως, υπερβαίνουσα αυτήν διά της κριτικῆς αναλύσεως.

Η ταύτησις της νοήσεως μετα του Είναι, ήτοι μετά της Αληθείας αποτελεί την υψηλοτέραν φιλοσοφικήν σύλληψιν όλων των εποχῶν, η οποία καθίσταται το βάθρον της επιστημονικῆς σκέψεως και το ουσιώδες κίνητρον της επιστημονικῆς ερεῦνης²⁰. Εκ παραλλήλου, εκφράζει την αξίαν της κατανοήσεως των μεταφυσικῶν προεκτάσεων και τον πρωτεύοντα ρόλον του Νου εις την συνειδητήν αποδοχήν του Θείου.

Αντιθέτως, η οδός της σκέψεως η οποία κατευθύνεται εις την αποδοχήν του «μη Είναι» [6] είναι εκ βάθρων ολισθηρά, δεδομένου ότι μη Είναι κατ' ουσίαν δεν υπάρχει, εκφράζον τούτο την πλήρη άρνησιν, την έλλειψιν των πάντων και ως εκ τούτου η σκέψις εισέρχεται αντικειμενικῶς εις δαιδαλώδες αδιέξοδον, αδυνατούσα να ανεύρει και να εντοπίσει το μη-Είναι, ως μη υπάρχον.

Η έρευνα της Αληθείας στηρίζεται πάντοτε επί πραγματικῶν βάσεων και αντικειμενικῶν κριτηρίων και όχι

¹¹ Η Θεά, συγχρόνως προς την Αλήθειαν, θα ήτο δυνατόν να παραλληλισθεί και προς την έννοιαν της Φιλότητος κατά τον Εμπεδοκλή, η οποία οδηγεί προς την αλήθειαν, την ενότητα και συμβάλλει ουσιαδῶς εις την αρμονίαν της συνυπάρξεως και της λειτουργικότητος των πάντων.

¹² 28 B 1, 22-28 DK ...καί με θεά πρόφρων υπεδέξατο, χεῖρα δὲ χειρὶ

δεξιτερὴν ἔλεν, ὧδε δ' ἔπος φάτο καί με προσηύδα·
ὦ κοῦρ' ἀθανάτοισι συνάορος ἠνιόχοισιν,
ἵπποις ταί σε φέρουσιν ἰκάνων ἡμέτερον δῶ,
χαῖρ', ἔπει οὔτι σε μοῖρα κακὴ προὔπεμπε νέεσθαι
τήνδ' ὁδόν (ἢ γὰρ ἅπ' ἀνθρώπων ἔκτος πάτου ἔστιν),
ἀλλὰ θέμις τε δίκη τε.

Η Θέμις και η Δίκη εκφράζουν τας δυνάμεις αι οποῖαι κυβερνοῦν τον κόσμον και κατευθύνουν τα βήματα εκείνων, οι οποῖοι αγωνίζονται να προσεγγίσουν την αλήθειαν και να βιώσουν την αρετήν.

¹³ πειθοῦς ἐστί κέλευθος (2.4)

¹⁴ ἔστι γὰρ εἶναι, μηδὲν δ' οὐκ ἔστιν (6.1-2)

¹⁵ Η αλήθεια είναι πάντοτε μοναδική, διά τον λόγον αυτόν δεν περιπίπτει εις την λήθην, ενώ το ψεύδος ή τα σφάλματα

τα οφειλόμενα εις το ψεύδος είναι πάντοτε πολλά και συχνά περιπίπτουν εις την λήθην και δημιουργοῦν ευλόγως το αίσθημα της ανασφαλείας, εις την διαπροσωπικήν επικοινωνίαν των ανθρώπων.

¹⁶ ἀμηχανὴ γὰρ ἐν αὐτῶν στήθεσιν ἰθύνει πλακτὸν νόον (6.5-6).

¹⁷ ὧς ἀγέννητον ἐὸν καὶ ἀνώλεθρόν ἐστιν (8.5-21)

¹⁸ Ο Παρμενίδης δίδει προέκτασιν της αληθείας εις τον χώρον της αιωνιότητος, ενώ η δόξα έχει προσωρινήν μάλλον διάστασιν. Κατά τον Πλούταρχον υφίσταται σημαντική διαφορά μεταξύ της αληθείας και της δόξης, πρεσβεῶν ούτος, ότι η αλήθεια ασχολείται κυρίως με την σφαίραν του πνεύματος, ενώ η δόξα αναφέρεται εις την σφαίραν των αισθήσεων (Προς Κωλ.1114Δ).

¹⁹ ...τὸ γὰρ αὐτὸ νοεῖν ἐστὶν τε καὶ εἶναι

²⁰ Είναι γνωστή η έκφρασις του Καρτεσιού «Σκέπτομαι άρα υπάρχω» (Cogito, ergo sum). Κατ' αυτήν υπογραμμίζεται η αξία της νοητικῆς διεργασίας εις την συνειδητήν ζωήν του ατόμου και υποστηρίζεται ότι ο ορθός λόγος, καθοριζόμενος υπό της νοήσεως, λαμβάνει κυρίαρχον θέσιν εις την ζωήν του ατόμου.

επί δοξασιών, διά τας οποίας δεν υπάρχουν αποδεικτικά στοιχεία [7-9] και υπόκεινται αύται εις την μεταβλητότητα. Η οδός, η οποία οδηγεί εις την Αλήθειαν είναι ο δρόμος της Πειθούς²¹, η οδός της πίστεως, η οποία διακρίνεται διά την σταθερότητα και την εσωτερικήν ισχύν της.

Διά της προσεγγίσεως του Είναι διά της νοήσεως ευθέως καθίσταται αντιληπτόν ότι τούτο είναι αγέννητον, άφθαρτον, αμετάβλητον, ομοιογενές ως «εύκυκλος σφαίρα», ως γεωμετρική ολότης με αρμονικήν πληρότητα και συγχρόνως είναι ανώλεθρον²², δεδομένου ότι είναι αδύνατον να ευρεθεί η αρχή του, ούτε είναι δυνατόν να υπάρξει το τέλος του.

Εις τα πλαίσια του αναλλοιώτου Είναι κινείται όλη η δημιουργία και επί τη βάσει της αρχής ότι μόνον το Είναι έχει υπόστασιν κατευθύνεται όλη η αναζήτησις της Αληθείας και η αποδοχή του Θείου.

Αι αρχαί, αι οποίαι υπογραμμίζονται υπό του Παρμενίδου, ως λόγοι της Θεάς έχουν μοναδικήν και διαχρονικήν αξίαν. Η Νόησις, η οποία διαφέρει ευλόγως από την άμεσον αντίληψιν, εκφράζει την συνειδητήν αποδοχήν των προσλαμβανόμενων πληροφοριών, αι οποίαι πρέπει να έχουν πραγματισμόν, επιβεβαιώσιν και να ανθίστανται εις την αλλοίωσιν, η οποία επέρχεται από την πάροδον του χρόνου και το προσωρινόν εν πολλοίς κύρος των φιλοσοφικών δοξασιών.

Αι πολλάί θεωρία, αι οποίαι διατυπώνονται κατά καιρούς, στηριζόμεναι κυρίως εις την αντίληψιν διά των αισθήσεων, δεν έχουν την δέουσαν σταθερότητα και απομακρύνονται από την αλήθειαν, δεδομένου ότι θέτουν εις όλα την αρχήν και το τέλος, την γένεσιν και την φθοράν, την ύπαρξιν και την ανυπαρξίαν, χωρίς να αντιλαμβάνονται, ότι η όντως ύπαρξις είναι αιωνία και αμετάβλητος, μη δυναμένη να προέλθει εκ του μηδενός ή να περιπέσει εις την εκμηδένισιν διά της φθοράς.

Επί των απόψεων του Παρμενίδου

Αι απόψεις του Παρμενίδου έχουν ιδιαίτεραν φιλοσοφικήν βαρύτητα και υπαρξιακήν αξίαν εις όλας τας εποχάς. Η απόρριψις του μη-Είναι εξασφαλίζει την αποφυγήν της διολισθήσεως της σκέψεως και της εσωτερικής ζωής εις τον ζοφώδη χώρον του μηδενός και της ανυπαρξίας εκ του οποίου εκπηγάζει η θλίψις, η αγωνία και η ανασφάλεια.

Ο Πλάτων εξέφραζεν ιδιαίτερον σεβασμόν διά τον Παρμενίδην, τας απόψεις του οποίου αναφέρει εκτενώς εις τον ομώνυμον διάλογον²³. Εξέτιμα τον Παρμενίδην ως φιλόσοφον, έχοντα υποδειγματικήν ζωήν και κεκαθαρμένας απόψεις και έθετε αυτόν μετά του Ηρακλείτου εις κορυφαίαν θέσιν εν μέσω των φιλοσόφων, αποδεχόμενος ότι το Είναι αποτελεί την υπερτάτην αλήθειαν.

Εις τον φιλοσοφικόν στοχασμόν ορισμένων εκ των νεωτέρων και των συγχρόνων φιλοσόφων, μεταξύ των οποίων συγκαταλέγονται ο Leibniz [10] και ο Heidegger

[11], διαπιστούται ότι ενώ το μη Είναι καταφανώς στερείται πραγματισμού, εν τούτοις η απόρριψις αυτού τίθεται υπό αμφισβήτησιν παρά το γεγονός ότι δεν υφίστανται αντικειμενικά κριτήρια συγκλίνοντα εις την συνειδητήν αποδοχήν του μη Είναι [12], δεδομένου ότι η απόλυτος έλλειψις, το «μη Είναι», ήτοι το ουδέν ή το απόλυτον κενόν δεν υφίσταται και υπό την σύγχρονον οπτικήν γωνίαν και αντίληψιν των θετικών επιστημών[13,14].

Η εξ αντιθέτου άποψις, συμφώνως προς την οποίαν τα πάντα αποτελούν μίαν ευρείαν ανυπαρξίαν και κατ' ουσίαν το Είναι δεν υφίσταται, αλλά τα πάντα είναι προσωρινά, εφήμερα, άνευ οντολογικής σταθερότητος, συνθέτοντα το μη Είναι, υποστηριχθείσα αρχικώς υπό του Γοργίου, στερείται ερεισμάτων και έτυχεν μερικής και προσωρινής μόνον αποδοχής, εντός περιορισμένου φιλοσοφικού χώρου, υποστηρίζοντος ότι το μη Είναι αποτελεί εν μέρει μεν την αρνητικήν, εν μέρει δε την διαφορετικήν και ίσως την επικρατεστέραν μορφήν του Είναι [15].

Κατά τον Sartre το μη Είναι υφίσταται εις την συνειδησιν του ατόμου, το οποίον εγκλείει την άρνησιν και φέρει μεθ' εαυτού την ανυπαρξίαν. Έχων σαφή συνειδησιν περί της απολύτου προσηλώσεως του Παρμενίδου εις την αποκλειστικήν αποδοχήν του Είναι, ο Sartre εξάγει εκ της φαντασίας την έννοιαν της ανυπαρξίας και εντοπίζει εις αυτήν όλην την τραγικότητα του ανθρώπου, ο οποίος σκέπτεται με γνώμονα την άρνησιν και φέρει την συνεχή αίσθησιν του μηδενός, καθ' όλην την πορείαν της ζωής του²⁴.

Η πλέον λογικοφανής αντίληψις, συνδυάζουσα αμφοτέρας τας απόψεις ήτοι ότι το μεν Είναι υφίσταται, έχον την θέσιν του εντός του χρόνου και του χώρου, εκ παραλλήλου δε και το μη Είναι υφίσταται, ως έννοια μη έχουσα μεν πραγματισμόν ή οντολογικήν υπόστασιν, αλλά κατέχουσα υπαρκτήν θέσιν εις το σκέπτεσθαι [16], εντός κυρίως του χώρου της φαντασίας, του συναισθήματος και της αυθαιρέτου θεωρητικής συλλήψεως, έτυχεν ευρυτέρας συζητήσεως [17].

Αι γενόμεναι συχναί προσπάθειαι ποιοτικής εκτιμήσεως του μη Είναι, αναλυτικής περιγραφής και ποσοτικής εκφράσεως αυτού, επεχείρησαν να προσδώσουν υπόστασιν εις τας πολυαριθμους έννοιαι, αι οποίαι ευλόγως εντάσσονται εις τον ευρύ χώρον της αντικειμενικής ανυπαρξίας [18].

Εν τούτοις, ο συνδυασμός των αντικειμενικών στοιχείων του αισθητού χώρου μετά των θεωρητικών βιωμάτων της έσω αισθήσεως συνδέει το Είναι μετά του μη Είναι, υπερβαίνων τα όρια και τα κριτήρια της φαινομενολογικής εκτιμήσεως, δεδομένου ότι δεν υφίστανται όρια εις την σκέψιν και την βίωσιν συναισθημάτων και έννοιών, αι οποίαι παρά την θεωρητικήν αξίαν των, εν τούτοις διά το άτομον προσλαμβάνουν αντικειμενικήν διάστασιν [19, 20], όπως αυτό καθίσταται αντιληπτόν εις την θεωρίαν των ιδεών του Πλάτωνος.

²¹ Πειθούς κέλευθος

²² ως αγέννητον έδον και ανώλεθρόν έστιν

²³ Ο Πλάτων εις τους διαλόγους του εκφράζει πολλάκις την εκτίμησιν αυτού προς τους προ-Σωκρατικούς φιλοσόφους, αναφερόμενος εις τον Ηράκλειτον, τον Παρμενίδην, τον Ζήνωνα, τον Εμπεδοκλήν, τον Πρωταγόραν, τον Πρόδικον και τον Ιππίαν, ενώ δεν αναφέρεται εις τον Δημόκριτον

²⁴ Βλέπε τας απόψεις του Γάλλου φιλοσόφου εις το κύριον έργον αυτού: Sartre, Jean-Paul. Being and Nothingness (1943). Trans. Hazel E. Barnes. New York: Washington Square Press, 1992.

Είναι αναμφισβήτητον το γεγονός, ότι δια των αισθήσεων καθίσταται αντιληπτόν μικρόν μόνον μέρος του αισθητού κόσμου. Ούτω, κατ' ουσίαν σκότος, το δεν υφίσταται καθ' όσον το ορατόν φως αποτελεί μικρόν μόνον μέρος του φάσματος της φωτονιακής δέσμης. Το χαρακτηριζόμενον ως μη υπάρχον, επί τη βάσει των αισθητικών και αισθητηριακών εμπειριών, ευρίσκεται μακράν της αληθείας, η οποία τυγχάνει πλήρους δικαίωσης υποστηρίζουσα ότι μόνον το Είναι έχει οντολογικήν υπόστασιν και το μη Είναι δεν υφίσταται και δικαίως δεν καθίσταται αντιληπτόν υπό της νοήσεως, καθ' όσον κατά τον Παρμενίδην η αίσθησις δεν ταυτίζεται προς την νόησιν, η οποία εκφεύγει του στενού κλοιού της φαινομενολογικής αντιλήψεως.

Σύγκρισις των απόψεων του Παρμενίδου μετά ετέρων Προσωκρατικών

Αι αρχαί του Παρμενίδου και η υποστηριζόμενη ενιστική αντίληψις²⁵ αυτού επί του Είναι, ήτοι του Όντος, ως μόνης αναλλοιώτου ουσίας και υπαρκτής υποστάσεως, θέτει αυτόν εις ιδιαίτερος προηγμένον υπαρξιακόν χώρον, υπερέχοντος των στοχασμού του Εμπεδοκλέους, ο οποίος απεδέχετο ότι τα ριζώματα είναι αι πρωταρχικαί γενεσιουργοί δομαί της φύσεως²⁶ και η Φιλότης και το Νείκος, ως αυθεντικαί οντότητες, είναι αι κύριοι δυνάμεις, αι οποιαί συμβάλλουν εις την ανάμειξιν και τον διαχωρισμόν των ριζωμάτων και κατ' επέκτασιν εις την ενότητα ή την διάσπασιν των όντων εις τον αισθητόν κόσμον [21].

Παράλληλος προς τον Παρμενίδειον άποψιν είναι ο ισχυρισμός του Μελίσσου, συμφώνως προς τον οποίον το Είναι, το Εόν, δεν έχει αρχήν και τέλος, δεδομένου ότι εάν είχαν τέλος θα καθίστατο μη Εόν και θα περιέπιπτεν εις την ανυπαρξίαν, εστερημένον πλέον αντικειμενικής υποστάσεως, ενώ αυτό είναι αιώνιον και αναλλοιώτον και παραμένει « Έν» μη διαιρούμενον και μη κατατεμνόμενον²⁷.

Σημαντική διαφορά των απόψεων του Μελίσσου από του Παρμενίδου υφίσταται εις την αντίληψιν του χρόνου [22]. Κατά τον Μελίσσον, ο χρόνος κινείται εις τρεις επί μέρους διαστάσεις ήτοι (α) εις το παρόν, τον ενεστώτα χρόνον, τον χρόνον της πραγματικότητας, της ζώσης λειτουργικότητας, (β) εις το παρελθόν, το οποίον περιλαμβάνει όλας τας χρονικάς στιγμάς, αι οποιαί πλέον παρήλθαν, δεν επανέρχονται, αλλά κατεχωρήθησαν εις την μνημονικήν επιφάνειαν, δυνάμεναι να επηρεάσουν συναισθηματικώς το άτομον και να συμβάλλουν εις την διαμόρφωσιν της συμπεριφοράς αυτού τόσον εις τον παρόντα χρόνον, όσον και εις την σχεδιάσιν του μέλλοντος

και (γ) εις το μέλλον, το οποίον δεν είναι ορατόν, δεν είναι βέβαιον, δεν δύναται να καθορισθεί η διάρκεια του και η συνολική διάστασις του, αλλά εντός αυτού προβάλλονται ευρέως αι εμπειρία του παρελθόντος, αι συνθήκαι του παρόντος, αι επιδιώξεις, οι προγραμματισμοί και αι συναισθηματικά προεκτάσεις του ατόμου.

Κατά τον Παρμενίδην ο χρόνος έχει μόνον την διάστασιν του παρόντος, το οποίον κινείται προς την αιωνιότητα. Όλαι αι λειτουργικαί στιγμαί αποτελούν έν αέναον παρόν, εντός του οποίου αναπτύσσονται η λειτουργικότης, η συμπεριφορά, τα συναισθήματα και αι προσδοκίαι του ατόμου. Το παρόν, όπως το αντιλαμβάνεται ο Παρμενίδης δεν χαρακτηρίζεται υπό στατικότητας. Αντιθέτως, εγκρύπτει σαφή δυναμικότητα, δεδομένου ότι εις αυτό εκφράζεται η εναγωνίος αναζήτησις της Αληθείας, η συνεχής πορεία προς την αρετήν και τας πνευματικάς αξίας, έχουσα ως βάθρον την πίστιν (Πειθώ) και οδηγόν την δικαιοσύνην (Δίκην)

Συγχρόνως, η θέσις του Παρμενίδου υπερέχει των απόψεων του Λευκίππου και του Δημοκρίτου, οι οποίοι επρέσβευον κατά τον Αριστοτέλην²⁸ ότι τα κύρια στοιχεία είναι το πλήρες και το κενόν²⁹, τα οποία κατ' ουσίαν είναι το Όν και μη Όν, εκ της συνθέσεως ή του διαχωρισμού των οποίων προκύπτει η δημιουργία ή αντιθέτως η καταστροφή και η αποσύνθεσις³⁰.

Ο Παρμενίδης και η προσέγγισις του Θείου

Είναι σημαντικόν το γεγονός ότι ο Παρμενίδης διά της αποδοχής του Είναι ως υπερτάτης και μοναδικής Αληθείας προσήγγισεν την βασικήν αρχήν του Χριστιανισμού, συμφώνως προς την οποίαν ο άναρχος τριαδικός Θεός αποτελεί την θεμελιώδη Αλήθειαν, η οποία παραμένει αναλλοίωτος και απόλυτος και πηγή παντός αγαθού.

Ο Παρμενίδης όπως και ο Ηράκλειτος απορρίπτουν όλας τας επικρατούσας εις την εποχήν των μυθολογικάς απόψεις και αναζητούν την πρυτάνευσιν της Αληθείας εις την σκέψιν και την ζωήν [22, 23].

Εις το ποίημα του ο Παρμενίδης απορρίπτει την αξίαν των αισθήσεων, αι οποιαί καθορίζουν το φαίνεσθαι και αναγνωρίζει την αξίαν της Νοήσεως διά της οποίας επέρχεται η υπέρβασις του αισθητού κόσμου και αναζητείται η άχρονος Αλήθεια, διά της πίστεως ότι το Είναι αποτελεί την μόνην οντολογικήν πραγματικότητα.

Η Αλήθεια ανυψώνει τον άνθρωπον, απομακρύνουσα αυτόν από την μετριότητα και την καθήλωσιν εις τον κόσμον των αισθήσεων, αι οποιαί

έχοντα ίδιον γενετικόν υλικόν, διαδραματίζοντα ουσιώδη ρόλον εις την ζωήν, την γήρανσιν και τον θάνατον του κυττάρου.

²⁷ Κατά τον Πλάτωνα, οι Ελεάται φιλόσοφοι είναι «στασιώται του όλου», υποστηρικταί της στατικότητας και σταθερότητος του Είναι, εν αντιθέσει προς την φιλοσοφίαν του Ηρακλείτου, ο οποίος υποστηρίζει την ροήν, την μεταβλητότητα, την ανακαίνισιν και την συνεχή αλλαγίη των πάντων.

²⁸ Αριστοτέλης Μετά τα Φυσικά Α.4 985b 410

²⁹ Κατά τον David Farley η χρησιμότης του κενού συνίσταται εις το γεγονός ότι χωρίζει τα άτομα μεταξύ των και επιτρέπει την κίνησιν αυτών

³⁰ Αριστοτέλης. Περί Γενέσεως και Φθοράς Ι. 2 315b 69

²⁵ Ο όρος ενισμός ή μονισμός ενεφανίσθη κατά τον 18^ο αιώνα, διά να εκφράσει την ύπαρξιν μίας ουσιώδους υποστάσεως, εν αντιθέσει προς τον διυισμόν του Καρτεσιού, ο οποίος edέχετο δύο επι μέρους υποστάσεις ήτοι το *res cogitans* και το *res extensa*. Η πρώτη απόδοσις της εννοίας του ενισμού εις τον Παρμενίδην αναφέρεται από τον Πλάτωνα εις τον διάλογον Παρμενίδης διά της εκφράσεως «σὺ μὲν γὰρ ἐν τοῖς ποιήμασιν ἐν φήῃς εἶναι τὸ πᾶν» (128a-b). Επί του ενισμοῦ του Παρμενίδου βλέπε και Curd, Patricia. *The Legacy of Parmenides. Eleatic Monism and Later Presocratic Thought*. Princeton: Princeton University Press, 1998.

²⁶ Τα ριζώματα του Εμπεδοκλέους ευρίσκονται εις αρμονικήν ενότητα και λειτουργικότητα εντός των μιτοχονδρίων, τα οποία είναι πρωταρχικῆς σημασίας οργανύλλια του κυττάρου,

κρατούν αυτόν μακράν όλων των μεταφυσικών προεκτάσεων. Διά της Αληθείας ο άνθρωπος προσεγγίζει το Θεϊόν³¹, φέρεται εκ του σκότους της αγνοίας εις το φως της γνώσεως και απελευθερώνεται³² από τας πολυμόρφους δοξασίας, αι οποίαι έχουν διαλεκτικήν μόνον σημασίαν, χωρίς να δίδουν την δέουσαν απάντησιν εις τας υπαρξιακάς και μεταφυσικάς αναζητήσεις αυτού.

Η Αλήθεια καθίσταται ο μόνος αμετάθετος οδηγός εις την πνευματικήν πορείαν του ανθρώπου και εις τας συνεχείς αναζητήσεις του διά το αγαθόν και την προέκτασιν των οριζόντων του πέραν του κόσμου των αισθήσεων εις τον κόσμον της αιωνιότητος, ένθα πρυτανεύουν αι αναλλοίωτοι αξίαι.

Ο Παρμενίδης είναι μία ακένωτη πηγή αξιών με βάσιν την αναζήτησιν της αληθείας [24, 25]. Όπως αναφέρει ο Heidegger [11] «η εμβάθυνσις εις τον Παρμενίδην ποτέ δεν θα σταματήσει, καθ' όσον όλα τα σημεία του διδακτικού ποιήματος του αξίζουν συνεχή διεξοδικήν ανάλυσιν και πολυδιάστατον σκέψιν».

---

³¹ Βλέπε και Πλάτων, Θεαίτητος I76a8-b2 (ομοίωσις θεώ κατά το δυνατόν) και Φαίδων 69C3-7, 81a8-g (μετά θεών).

³² Βλέπε και Ίω. η' 32 «Γνώσεσθε τήν ἀλήθειαν, καί ἡ ἀλήθεια ἐλευθερώσει ὑμᾶς». και Ίω ιε 27 «ὅταν δὲ ἔλθῃ ὁ παράκλητος ὃν ἐγὼ πέμψω ὑμῖν παρὰ τοῦ πατρὸς, τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας»

- 23 Lindberg DC. *The Beginnings of Western Science*. Chicago: The University of Chicago Press, 1992.
- 24 Cavendish AP. "Early Greek Philosophy" in D. J.O'Connor (Ed.), *A Critical History of Western Philosophy*. New York: The Free Press, 1964.
- 25 Mourelatos APD. *The Route of Parmenides*. New Haven: Yale University Press 1971.

Βιβλιογραφία

1. Baloyannis SJ. Heraclitus from Ephesus on the strength of mind. *J Neurol Stroke*. 2021; 11(2):41–43.
2. Diels H, Kranz W. *Die Fragmente der Vorsokratiker*, 6th edn. Berlin:Weidmann, 1951–1952.
3. Kirk, G. S., J. E. Raven, and M. Schofield, 1983. *The Presocratic Philosophers*, 2nd ed., Cambridge: Cambridge University Press, Chapter VIII: "Parmenides of Elea."
4. Conche M. *Parménide. Le Poème: Fragments*, Paris: Presses Universitaires de France 1996.
5. Bremer D. *Licht und Dunkel in der frühgriechischen Dichtung*. Bonn: Bouvier, 1976.
6. Giannantoni G. *Le due "vie" di Parmenide. La Parola del Passato*, Napoli, 1988; 43: 207-221.
7. Nehamas A. *On Parmenides' three ways of inquiry*. *Deucalion*, Paris 1981; 33: 97-111.
8. Wiesner J. *Parmenides: der Beginn der Aletheia*. Berlin-New York: De Gruyter, 1996.
9. Tulli M. *Parmenides' inquiry and the literary representations of the ways*. *Phoinix*, Rio de Janeiro, 2022; 28(2): 48-63.
10. Leibnitz GW. *The philosophical works of Leibnitz*, Tuttle, Morehouse New Haven, 1890.
11. Heidegger M. *Einführung in die Metaphysik, Gesamtausgabe. II. Abteilung: Vorlesungen 1923-1944*, vol. 40, Vittorio Klostermann, Frankfurt am Main, 1950.
12. Bogomolov AV, Babaeva AV, Vorobiev DV. *The problem approach in historical and philosophical studies of the category "non-existence"*. *Europ. J Sci Theol*, 2019;15 (1):213-221.
13. El Naschie MS. *On the philosophy of being and nothingness in fundamental physics*. *Nonlinear Science Letters B*, 2011; 1: 4-5.
14. Genz H. *Nothingness: the science of empty space*. Hachette UK 2009.
15. Bonansea BM. *The Concept of Being and Non-being in the Philosophy of Totnmaso Campanella*. *The New Scholasticism*, 1957; 31(1): 34-67.
16. Deleuze G. *Negotiations*, trans. Martin Joughin, New York: Columbia University Press 1997.
17. Priest G. *Towards non-being*. Oxford University Press, 2016.
18. Jacquette D. *Alexius Meinong, the shepherd of non-being*. New York: Springer, 2015.
19. Meinong A. *Über emotionale*. Wien: Kaiserische Akademie der Wissenschaften in Wien 1917.
20. Meinong A.. *Philosophenbriefe: aus der wissenschaftlichen Korrespondenz*, ed. Rudolf Kindinger. Graz: Akademische Druck- u. Verlagsanstalt 1965.
21. Baloyannis SJ. *Empedocles: Neurophilosophy and Neurosciences- Prophecy and Reality*. *J Neurol Stroke*(2014) 1(6): 00037. DOI:10.15406 /jnsk.2014.01.00037
22. Sedley D. *Parmenides and Melissus*. In A. A. Long (ed.), *The Cambridge Companion to Early Greek Philosophy* (pp. 113–33). Cambridge: Cambridge University Press. 1999.